

مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

نویسندگان: یاسر سلیمانی^۱، سعید سید حسین‌زاده یزدی^۲، مصطفی سمیعی نسب^۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۵/۱۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۳/۱۰

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۳، زمستان ۱۳۹۵

چکیده

مسئله اصلی مقاله تبیین مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است. در این راستا این مقاله ابتدا با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، مؤلفه‌های محوری ناظر به هر بند از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و در ادامه با بررسی رویکردهای حاکم بر سیاست‌ها با روش ریشه‌شناسی و معناشناسی، مؤلفه‌های مفهومی ناظر به هر یک از رویکردهای هفت‌گانه‌ی سیاست‌های کلی را استخراج نموده و درنهایت با ضرب مفهومی رویکردهای سیاست‌های کلی در مؤلفه‌های محوری ناظر به هر بند، ماتریسی از نگاه به مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با توجه به رویکردهای مذکور که نقش حاکم بر کلیه بندهای سیاست‌ها را دارند، ترسیم نموده است و در پایان، مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار را با این چارچوب و با روش طوفان مغزی نخبگانی و مصاحبه تخصصی استخراج نموده است. یافته‌های اصلی مقاله حاکی از این امر است که: مؤلفه‌های توانمندسازی مقاومتی نیروی کار باید با توجه به چهارعنصر دانش و اطلاعات، انگیزه، ارتباطات و اعتماد و نیز مؤلفه‌های رویکردهای سیاست‌های کلی تدوین و اجرا شوند.

واژگان کلیدی:

اقتصاد مقاومتی، قوام، مقاومت، سیاست‌های کلی، توانمندسازی نیروی کار

۱. پژوهشگر گروه مطالعات اقتصادی مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) mertisu@gmail.com

۲. پژوهشگر گروه مطالعات اقتصادی مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) saeed88@gmail.com

۳. مدیر گروه مطالعات اقتصادی مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع) saeed88@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

انقلاب اسلامی ایران که داعیه‌دار آرمان‌های اقتصادی دین مبین اسلام است، در برهه کنونی با جنگ اقتصادی و تحریم از سوی دشمن مواجه شده و در مقابل، رهبری انقلاب نظریه اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان تاکتیک کوتاه‌مدت و راهبرد بلندمدت نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ارائه نمودند و مسیر ریل‌گذاری تحقق این نظام با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی صورت گرفته‌اما براساس بند ۲۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ضرورت گفتمان‌سازی و تبیین علمی ابعاد این نظریه به‌عنوان ضرورت اساسی مطرح است، زیرا مقدمه اقدام و عمل در زمینه اقتصاد مقاومتی، تبیین علمی ابعاد این نظریه در میان جامعه علمی و نخبگان دانشگاهی و انتقال این دانش به سیاست‌مداران و مدیران اجرایی کشور، جهت پیاده‌سازی و اجرا هست. از این‌رو مسئله اصلی این مقاله، تبیین مؤلفه‌های نظری و عملیاتی الگوی توانمندسازی نیروی کار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است.

رهبر معظم انقلاب که خود بنیان‌گذار نظریه اقتصاد مقاومتی بوده‌اند، ضرورت و نیاز کشور را در زمینه تبیین الگوی توانمندسازی نیروی کار از چند حیث بیان نموده‌اند. از یک منظر ایشان یکی از مصادیق اقدام و عمل درون‌زا برای حل مشکلات اقتصادی کشور را، تقویت ستون فقرات اقتصاد مقاومتی؛ یعنی مسئله تولید مطرح و یکی از دو بال حمایت از تولید را حمایت از نیروی کار داخلی عنوان نمودند و از جمله کارهایی که در این زمینه باید صورت بگیرد را، تقویت مهارت‌ها در محیط کار و نیز مسئله توانمندسازی نیروی کار عنوان کردند.^۱ از سویی دیگر امروز کشور ما با فشارها و تحریم‌های بین‌المللی مواجه است و یکی از عوامل ایجاد اقتصاد مقاوم در مقابل تحریم‌ها، تقویت کارآفرینی و توجه به ایجاد کار و توانمندسازی و حمایت از کارگر و نیروی انسانی کارآمد است.^۲ همچنین

۱. مشکلاتی که وجود دارد اولاً با گفتن و حرف زدن حل نمی‌شود؛ اقدام و ابتکار و عمل لازم است. ثانیاً حل مشکلات مجموعه‌ی اقتصادی کشور را در درون کشور باید پیدا کرد؛ ستون فقرات اقتصاد مقاومتی که ما عرض کردیم، عبارت است از تقویت تولید داخلی؛ اگر این کار تحقق پیدا کرد و همت‌ها متوجه به این مسئله شد، مسائل کار به تدریج حل می‌شود، کار ارزش پیدا می‌کند، کارگر ارزش پیدا می‌کند، اشتغال عمومی می‌شود، بیکاری که یک معضلی است در جامعه به تدریج کم می‌شود و از بین می‌رود. اساس کار، مسئله‌ی تولید است. (بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور، ۹۵/۲/۹). همچنین ایشان در اجتماع کارگران فرمودند: «...از ابعاد مختلف، کارهای گوناگونی باید انجام بگیرد؛ مسئله‌ی تقویت مهارت‌ها در محیط کار، مسئله‌ی نگرش‌های درست مدیریتی، مسئله‌ی توانمندسازی نیروی کار، مسئله‌ی ایجاد احساس امنیت؛ هم برای کارگر، هم برای سرمایه‌گذار و...» (بیانات در اجتماع کارگران کارخانه‌ها تولیدی داروپخش، ۹۱/۲/۱۰)

۲. دلیل دوم ما که امروز کار برایمان مهم است، کارآفرینی مهم است، این است که ما امروز در مقابل یک فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می‌خواهد با فشار اقتصادی و با تحریم و با این کارهایی که شماها میدانید، سلطه‌ی اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور. هدف این است... خوب، ولی این دلیلی است برای همه‌ی مسئولان و دلسوزان کشور که خود را موظف بدانند، مکلف بدانند به ایجاد کار، به تولید، به کارآفرینی، به پررونق کردن روزافزون

در برهه‌ی کنونی کشور ما با تقویت زیرساخت‌ها و مدیریت قوی سالم و افزایش امید به پیشرفت، آماده جهش در پیشرفت است و در این فصل جهش، کار و کارآفرینی و حمایت از کارگر اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند.^۱ از سویی دیگر توانمندسازی نیروی کار و حمایت از وی با تقویت مهارت‌ها و استعدادها در وی، موجب تقویت تولید ملی و در نتیجه ایجاد استقلال اقتصادی و سیاسی برای کشور است.^۲ همچنین رهبر معظم انقلاب در موارد متعددی بر ارکان توانمندسازی نیروی کار اشاره داشته‌اند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: تقویت مهارت‌های نیروی کار، اتفاق عمل و بالا بردن کیفیت کار، تقویت نوآوری و دانش‌بنیان کردن نیروی کار و تقویت انگیزه‌های نیروی کار با ایجاد احساس جهاد و مبارزه با استکبار در کار اقتصادی.^۳

همچنین ایشان در سخنرانی‌های متعددی بر ارزش کار و کارگر اشاره کرده‌اند و یکی از عوامل پیشرفت مادی تمدن‌های بشری و نیز پیشرفت و اعتلای روحی و معنوی انسان را کار می‌دانند و در مجموع ارزش کار، کارگر و نیروی انسانی را از دو منظر مورد توجه قرار داده‌اند: از منظر منطق عقلانی و از منظر منطق دینی. از یک سو کار یک حلقه‌ی اساسی در سلسله نیازهای حیاتی انسان است و نقش نیروی کار توانا، ماهر و باذوق در حیات فردی و اجتماعی انسان یک امر واضح عقلانی است. همچنین از منظر دینی، کار کارگر مصداق عبادت و عمل صالح است و تکریم کارگران توسط پیامبر اکرم (ص) نشان دهنده‌ی اهمیت کار و کارگر از منظر دین اسلام است.^۴

این کارگاه عظیم، که کشور ایران حقیقتاً امروز یک کارگاه عظیمی است، همه خودشان را باید موظف بدانند (بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۸۹/۶/۱۶)

۱. امروز به دو دلیل کار و طبعاً کارآفرینی اهمیت بیشتری دارد: دلیل اولش این است که ما در یک برهه‌ی هستیم که آماده‌ی جهش در پیشرفتیم. امروز ما تجربه‌مان بیشتر است، امیدمان بیشتر است، زیرساخت‌هایمان زیادتر است و فصل توانایی و فصل جهش فرا رسیده. ملت خود را شناخته؛ جوان خود را شناخته؛ ضریب بالای هوشی کشور شناخته شده است؛ پس فصل جهش است. وقتی فصل جهش است، پس کار اهمیت مضاعف پیدا می‌کند؛ کارآفرینی هم به همین نسبت اهمیت مضاعف پیدا می‌کند (بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۸۹/۶/۱۶).

۲. ما تا به کار ایرانی و سرمایه‌ی ایرانی احترام نگذاریم، تولید ملی شکل نمی‌گیرد؛ و اگر تولید ملی شکل نگرفت، استقلال اقتصادی این کشور تحقق پیدا نمی‌کند؛ و اگر استقلال اقتصادی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد - یعنی در مسئله‌ی اقتصاد نتوانست خودش تصمیم بگیرد و روی پای خود بایستد - استقلال سیاسی این کشور تحقق پیدا نمی‌کند؛ و اگر استقلال سیاسی یک جامعه‌ای تحقق پیدا نکرد، بقیه‌ی حرف‌ها، جز حرف، چیز دیگری نیست. تا یک کشور اقتصاد خود را قوی نکند، پایدار نکند، متکی به خود نکند، مستقل نکند، نمی‌تواند از لحاظ سیاسی و فرهنگی و غیره تأثیر گذار باشد (بیانات در اجتماع کارگران کارخانه‌ها تولیدی داروپخش، ۹۱/۲/۱۰).

۳. مراجعه شود به سخنان مقام معظم رهبری در اجتماع کارگران کارخانه‌ها تولیدی داروپخش، ۹۱/۲/۱۰، همچنین بیانات در دیدار جمعی از کارگران سراسر کشور ۹۴/۲/۹، بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۹۳/۲/۱۰،

بیانات در دیدار کارگران و کارآفرینان، ۸۷/۲/۴

۴. بیانات در دیدار جمعی از کارگران، ۹۰/۲/۷، بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۹۳/۲/۱۰، بیانات در

دیدار کارگران و کارآفرینان، ۸۷/۲/۴

با این وصف بررسی مؤلفه‌های نیروی کار مقاوم جهت حمایت از کار و کارگر و توانمندسازی وی به منظور تحقق ضرورت‌ها و نیازهای کنونی کشور، اولویت دارد. بررسی مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار در چارچوب اقتصاد مقاومتی مستلزم ارائه و معرفی چارچوب مفهومی الگوی اقتصاد مقاومتی است. در توضیح این مدل مفهومی مختصراً باید گفت: برای نیل به یک الگوی بومی و به عبارتی ایرانی-اسلامی از اقتصاد مقاومتی به چهار رکن نیاز است که عبارت‌اند از: ۱. قرآن و سنت (که سایر ارکان دارای رابطه طولی با این رکن هستند)؛ ۲. آراء و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی، ۳. دانش و تجارب بشری و ۴. در نظر گرفتن شرایط و اقتضائات زمانی اقتصاد ایران (پیغامی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۲۷). با توجه به موضوع، این مقاله به دنبال تبیین مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار از منظر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، با در نظر گرفتن ارکان مذکور است.

در این مقاله ابتدا با روش تحلیل مضمون، مؤلفه‌های محوری ناظر به هر بند از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را استخراج نموده است و در ادامه با بررسی رویکردهای حاکم بر سیاست‌ها با روش ریشه‌شناسی و معناشناسی و نیز با بهره‌گیری از دانش و تجارب بشری و نصوص دینی، مؤلفه‌های مفهومی ناظر به هر یک از رویکردهای هفت‌گانه‌ی سیاست‌های کلی، استخراج شده است. با ضرب مفهومی رویکردهای سیاست‌های کلی در مؤلفه‌های محوری ناظر به هر بند، ماتریسی از نگاه به مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با توجه به رویکردهای مذکور که نقش حاکم بر کلیه بندهای سیاست‌ها را دارند، ترسیم شده است و در قسمت نهایی با توجه به نتایج دو قسمت پیشین، به‌عنوان بررسی موردی، مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار در این چارچوب مورد بررسی قرار گرفته است.

۲- ادبیات نظری و پیشینه موضوع

۲-۱- تعریف مفاهیم و واژگان

تعریف بسته‌های سیاستی، مسیری برای ایجاد یک نگاه جامع و همه‌جانبه است تا راه‌حل‌های پیش‌بینی شده برای حل مشکلات نه تنها مشکل جدیدی را ایجاد نکند، بلکه حتی تقویت‌کننده سایر راه‌حل‌ها نیز باشد. همچنین این بسته‌های سیاستی اغلب دارای نگاه بلندمدت هستند و طوری طراحی شده‌اند تا در بلندمدت اهداف خاصی را پشتیبانی نمایند (سمیعی نسب و سلیمانی، ۱۳۹۳، ص ۳).

با توجه به هدف اصلی مقاله حاضر - که تبیین مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است - با نگاهی به مقدمه و

متن سیاست‌ها به مسئله ورود پیدا می‌کنیم. در مقدمه سیاست‌ها این چنین آمده است: «باهدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا ابلاغ می‌گردد». (سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲)

مفهوم رویکرد: در این قسمت نیاز است درباره مفهوم و واژه "رویکرد" که معادل در زبان انگلیسی همان "Approach" است، توضیحاتی داد از جمله بررسی این مفهوم در دیکشنری‌ها و لغت‌نامه‌های قابل استناد که این چنین آمده است:

دیکشنری کمبریج: طریقه انجام دادن کاری یا مورد توجه قرار دادن چیزی (سایت دیکشنری کمبریج)^۱

دیکشنری آکسفورد: مسیر یا هر راهی که ما را به مکانی رهنمون سازد (سایت دیکشنری آکسفورد)^۲

دیکشنری مریام وبستر: برداشتن گام‌های مقدماتی جهت نیل به هدفی مشخص (سایت دیکشنری مریام وبستر)^۳

به‌طور کلی، در بسته‌های سیاستی زمانی که صحبت از رویکردها به میان می‌آید، منظور روح کلی حاکم بر آن است (پیغامی، ۱۳۹۴).

باید اذعان داشت این مقدمه اندک، در واقع با بیان رویکردهایش، روح کلی حاکم بر سیاست‌ها را دنبال می‌نماید و به عبارت دیگر، تمام رویکردهای بیان شده، بر کل و بندبند سیاست‌ها حاکم خواهد بود. این مقدمه اندک در واقع شاید قسمت اصلی این سیاست‌ها است که دارای مبانی علمی نیز است. مطابق کاربرد و نتایج حاصله از روش تحلیل مضمون برای بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، در جدول ۱ مؤلفه‌ها استخراجی از متن هر یک از بندهای سیاست‌های کلی آمده است.

جدول ۱- مؤلفه‌های استخراجی از متن و بندهای سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی^۴

بند	موضوع محوری و مضمون ناظر بر هر بند	بند	موضوع محوری و مضمون ناظر بر هر بند
۱	توسعه کارآفرینی و مشارکت عمومی	۱۳	مقابله با ضربه‌پذیری درآمدهای گاز و نفت
۲	اقتصاد دانش‌بنیان	۱۴	گسترش ذخایر راهبردی و استفاده از ظرفیت میدان‌ها مشترک نفتی

1. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/approach>

2. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/approach>

3. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/approach>

۴. برگرفته از متن سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲

بند	موضوع محوری و مضمون ناظر بر هر بند	بند	موضوع محوری و مضمون ناظر بر هر بند
۳	رشد بهره‌وری	۱۵	افزایش ارزش افزوده در حوزه صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و برق
۴	استفاده از ظرفیت هدفمندسازی یارانه‌ها	۱۶	صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور
۵	سهام‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف	۱۷	اصلاح نظام درآمدی دولت (مالیات)
۶	تولید داخلی کالاها و خدمات اساسی	۱۸	کاهش وابستگی بودجه به نفت
۷	تأمین امنیت غذا و دارو	۱۹	مبارزه با مفاسد اقتصادی
۸	مدیریت و اصلاح الگوی مصرف	۲۰	تقویت فرهنگ جهادی
۹	اصلاح و تقویت نظام مالی	۲۱	تبیین و گفتمان سازی ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی
۱۰	حمایت از صادرات کالاها و خدمات	۲۲	بسیج امکانات دولت
۱۱	توسعه مناطق آزاد و ویژه تجاری	۲۳	روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار ارز
۱۲	استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی اقتصادی	۲۴	افزایش پوشش استاندارد

مقاله حاضر نیز بر هفت رویکرد و یکی از مؤلفه‌های استخراجی از بندهای سیاست کلی به عنوان خروجی تطبیقی، تمرکز نموده است. در واقع این مطالعه تطبیقی رویکردهای هفت‌گانه با ادبیات، گفتمان و تفاسیر رایج از این مفاهیم را مدنظر دارد. مؤلفه‌های احصاء شده در جدول ۱ دارای تعاریف، مدل‌ها و حتی سنجه‌های مشخص هستند که در بخش تطبیقی به یکی از مؤلفه‌های آن یعنی مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار، اشاره خواهد شد؛ اما همان‌طور که پیشتر نیز ذکر گردید، رویکردهای بیان شده باید بر تمامی مؤلفه‌ها حاکم باشد، بدین معنا که در منظومه اقتصاد مقاومتی و برای مثال در مورد مؤلفه اول، کارآفرینی، هر نوع کارآفرینی مدنظر نیست، بلکه آن نوع از کارآفرینی مدنظر است که با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا باشد و تفاوتی با کارآفرینی به معنای آنچه در علوم رایج و متعارف و حتی بومی مطرح می‌شود، نخواهد داشت و اینجاست که تفاوت اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های آن، از اقتصاد به معنای عام آن جدا و متمایز می‌گردد. لذا در ادامه رویکردهای هفت‌گانه بیان شده در متن سیاست کلی از نگاه علوم رایج مورد واکاوی قرار گرفته و سپس با ارائه تعاریفی به تطبیق آن‌ها با یکدیگر و ارائه ماتریس تکمیلی در آن مورد به عنوان نتیجه و ثمره پژوهش را می‌توان ماتریسی مفهومی در نظر گرفت که درایه‌های آن از ضرب و مقابله هفت

رویکرد موجود در مقدمه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با مؤلفه‌های مستخرج از هر یک از بندهای سیاست‌ها می‌باشد.

شایان ذکر است رویکردهای بررسی شده در گستره علم متعارف اقتصاد بررسی شده‌اند و البته در مورد رویکرد جهادی به لحاظ این که این مفهوم و رویکرد در منظومه علوم و معارف اسلامی دارای جایگاه رفیعی است؛ لذا سعی شده است، مؤلفه‌ها و ابعاد این رویکرد از منظر منابع دینی مدنظر قرار گیرد.

از آنجاییکه رویکردهای هفت‌گانه سیاست‌های کلی مفاهیمی کلی هستند و برای مشخص شدن مقصود از این رویکردها نیاز است با روش‌های علمی مورد بررسی قرار گیرند. در این مقاله با توجه به روش معناشناسی و بررسی تعاریف رویکردها هم در بستر تاریخی و هم در ریشه شکل‌گیری و اشاره به معنای آن‌ها در علوم تخصصی، رویکردهای هفت‌گانه سیاست‌های کلی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که در ادامه به آن‌ها پرداخته شده است.

۲-۲- رویکردهای اقتصاد مقاومتی

۲-۲-۱- معطف

واژه (معطف) در لغت به معنای خم‌گیرنده، خم‌گرفته و دولا شده و برگردانده است (دهخدا، ۱۳۴۱، مدخل میم).

حال برای آشنایی بیشتر با معنای اصطلاحی انعطاف‌پذیری، به سراغ ادبیات این مفهوم در مفاهیم اقتصادی می‌رویم، لذا به ارائه چند تعریف از منابع مختلف می‌پردازیم. متأسفانه، هیچ تعریف مشترک مورد توافقی از انعطاف‌پذیری که در همه‌ی رشته‌ها استفاده شود وجود ندارد. حال تعاریف مورد استفاده و رایج انعطاف‌پذیری بر حسب مفاهیم مرکزی آن‌ها بیان می‌گردد.

جدول ۳- تعاریف انعطاف‌پذیری اجتماع، اقتصادی و نهادی

تعریف	قلمرو	نخستین نویسنده
انعطاف‌پذیری شامل ۱- میزان تغییراتی که یک سیستم می‌تواند تحمل کند و همچنان همان ساختار، کارکرد و هویت و بازخورد‌های مربوط به کارکرد و ساختارش را اصالتاً حفظ کند، ۲- میزان درجه‌ای که سیستم قابلیت خودسازمان‌دهی را دارد (و پس از اختلالات باز سازمان‌دهی می‌کند) و ۳- میزان درجه‌ای که یک سیستم ظرفیت یادگیری و تطابق خود را ابراز می‌دارد.	اجتماع	کوئینلان ^۱ ، ۲۰۰۳
توانایی سیستم برای تحمل شوک‌های بازار و محیط بدون از دست دادن ظرفیت خود برای تخصیص کارای منابع.	اجتماع	پرینگر ^۲ ، ۲۰۰۶

1. Quinlan

2. Perrings

<p>انعطاف‌پذیری (پویا): سرعتی که یک موجود و یا سیستم پس از شوک‌های شدید به‌منظور دستیابی به وضعیتی مطلوب، بازیابی و بهبود می‌یابد.</p> <p>انعطاف‌پذیری ایستای اقتصادی: توانایی یک موجود و یا سیستم برای حفظ کارکرد (مثلاً ادامه دادن تولید) در هنگام وقوع شوک.</p> <p>انعطاف‌پذیری ذاتی: توانایی تعامل با بحران.</p> <p>انعطاف‌پذیری تطابقی (دارای قدرت سازگاری): توانایی (یک موجود و یا سیستم) در مواقع بحرانی بر حفظ کارکرد خود بر مبنای نبوغ و یا تلاش بیشتر</p>	اقتصادی	رز، ۲۰۰۷
<p>انعطاف‌پذیری اقتصادی می‌تواند در دو معنی مورد استفاده قرار گیرد، به ترتیب مربوط به توانایی اقتصاد برای الف- جذب اثر شوک‌های اقتصادی خارجی و ب- بی‌اثر کردن اثرات زیان‌بار چنین شوک‌هایی. توانایی یک اقتصاد برای جذب شوک‌های خارجی که همراه با انعطاف‌پذیری اقتصاد است، این اقتصاد را قادر به بهبود پس از اثرات مخالف شوک‌ها می‌کند. این توانایی بسیار محدود خواهد شد.</p>	اقتصادی	بریگو گلیو، ^۲ ۲۰۰۴
<p>در این بعد ویژگی‌های فیزیکی سازمان‌ها از جمله تعداد نهادهای محلی، دسترسی به اطلاعات، نیروها و افراد آموزش‌دیده و داوطلب، پابندی به دستورالعمل‌های مدیریت بحران، به‌هنگام بودن قوانین و مقررات، قوانین و مقررات بازدارنده و تشویقی به‌ویژه در امر ساخت‌وساز مساکن، تعامل نهادهای محلی با مردم و نهادهای دولتی، رضایت از عملکرد نهادهای مسئولیت‌پذیری نهادها و نحوه مدیریت یا پاسخگویی به سوانح نظیر ساختار سازمانی، ارزیابی می‌شود.</p>	نهادی	ترنی و برونو، ^۳ ۲۰۰۷

انعطاف‌پذیری اقتصادی در ادبیات متعارف اقتصادی دارای چند مؤلفه است:

الف- ظرفیت جامعه برای بازگشت به شرایط اقتصادی پیش از بحران و ظرفیت جوامع برای کاهش در معرض خطر قرار گرفتن چه در واکنش به وقوع بحران که جامعه تجربه کرده است و چه در پیش‌بینی وقوع حوادثی که هنوز تجربه نکرده است (فورگوت، ۲۰۰۹).

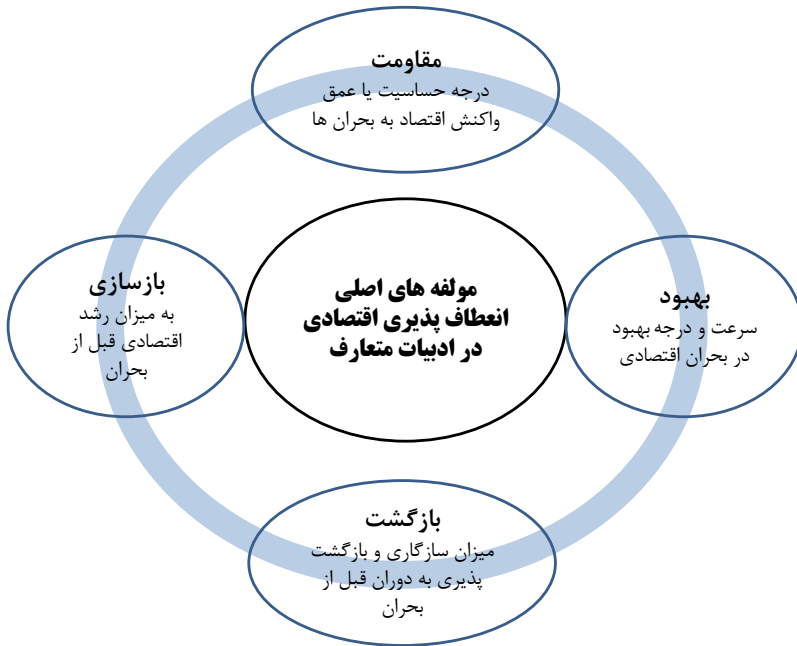
ب- مقاومت که حساسیت‌پذیری اقتصاد در برابر بحران‌های اقتصادی مانند رکود را نشان می‌دهد،

ج- بهبود که به معنای سرعت عمل در «بهبود بخشی» پس از مواجه شدن با بحران‌هاست.

د- بازسازی و یا تجدید دوباره مسیر رشد اقتصادی پس از بحران‌هاست (مارتین، ۲۰۱۲).

1. Rose
2. Briguglio, Lino.
3. Tierney, K. and Bruneau, M.

نمودار ۲- مؤلفه‌های اصلی انعطاف‌پذیری اقتصادی در ادبیات متعارف

۲-۲-۲- مولدیت

مولد در لغت به معنای تولیدکننده، زاینده، به وجود آورنده و زایا است (عمید، ۱۳۸۹، مدخل میم). در زبان انگلیس نیز لغت (productive) به معنای زایا بودن و به معنای صفتی است که تولید منفعت و سود را می‌رساند.^۱ واژه productive در زبان فارسی به «بهره‌ور» نیز ترجمه شده است.

پیشینه مولدیت به دورانی بسیار کهن بازمی‌گردد؛ به گونه‌ای که با انسان و استعدادها و توانایی‌های او گره خورده است. در قرن هجدهم میلادی برای نخستین بار واژه مولدیت مطرح شد و پس از آن، سازمان‌ها و جنبش‌های مستقل در زمینه آن به مطالعه و پژوهش پرداختند. سپس در اروپا، آژانس بهره‌وری اروپا (EPA) و در آسیا سازمان بهره‌وری آسیایی (APO) تشکیل شد. ایران نیز یکی از اعضای شانزده‌گانه آن است. در ایران، سازمان بهره‌وری ملی در سال ۱۳۷۰ برای بالا بردن سطح زندگی و پی‌ریزی جامعه‌ای مرفه تأسیس و نام‌گذاری شد. رسالت اصلی این سازمان، بالا بردن بهره‌وری در همه جنبه‌ها و سطوح فعالیت‌ها در کشور است (بافکار، ۱۳۸۴، ص ۱۲). پیامدهای مثبت بهره‌وری کیفیت زندگی افراد، رفاه و سلامت هر جامعه با بهره‌وری در آن جامعه رابطه

۱. رجوع شود به دیکشنری Merriam Webster ذیل واژه productive

مستقیم دارد. بهره‌وری در یک جامعه، سطح زندگی مردم را بدون بالا بردن هزینه‌ها و سختی کار افزایش می‌دهد. هدف از بهره‌وری، دستیابی به مقاصد است که نیازهای مادی و معنوی انسان را برمی‌آورد و زندگی بهتر را برای او فراهم می‌کند. امروزه به دلیل شدت نیاز به بازسازی اقتصادی و استفاده مفید از عوامل تولید، مفهوم بهره‌وری بیشتر درباره مسائل اقتصادی و تولیدی به کار گرفته می‌شود.

تعریف‌های گوناگونی برای بهره‌وری به چشم می‌خورد که تبیین آن‌ها در اینجا نمی‌گنجد، ولی این تعریف به منظور ما از بهره‌وری نزدیک‌تر است. منظور از بهره‌وری، کارایی یک انتخاب جمعی در کنار کارآمدی (اثربخشی) آن است. به عبارت بهتر، بهره‌وری شاخصی است که از تجمیع دو شاخص دیگر حاصل می‌شود و بر همین اساس بهترین روش جهت تبیین بهره‌وری تبیین دو شاخص مذکور است. کارایی از جمله لغاتی است که کمتر واژه‌ای به اندازه آن، در پارادایم‌های مختلف اقتصادی از شهرت و رواج برخوردار است. کارایی در لغت، به معنای بی‌فایده نبودن یک انتخاب یا بهترین استفاده از منابع در دسترس است. به عبارت بهتر، کارایی به انجام کارها به بهترین روش یا تدبیر و تمشیت هر نوع انتخابی با کمترین هزینه و بیشترین منفعت است (لاکوود، ۲۰۰۸، صص ۲۹۲-۲۹۵). در مقابل، کارآمدی (اثربخشی) هر انتخاب جمعی، به معنای انجام بهترین انتخاب‌ها است. به عبارت بهتر، در حوزه کارآمدی، صحبت از آن است که آیا ضرورتی بر انجام انتخاب مورد نظر بوده است؟ بنابراین، در حالی که کارایی ناظر بر روش انجام یک تعامل است کارآمدی ناظر بر نوع تعامل است. در واقع کارایی را می‌توان درست انجام دادن کار و اثربخشی را کار درست انجام دادن قلمداد کرد.

با افزایش بهره‌وری در فرآیند تولید می‌توان با استفاده از سطح معینی از نهاده‌ها به تولید بیشتری دست یافت. از نهاده‌های مهم تولید، عامل نیروی کار و عامل سرمایه هستند، به همین جهت دو مفهوم بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه در حقیقت استفاده بهینه از عوامل نیروی کار و سرمایه را نشان می‌دهند. همچنین بهره‌وری کل عوامل (TFP) استفاده بهینه از ترکیب عوامل مذکور را نشان می‌دهد (ولی زاده زنور، ۱۳۸۴، ص ۹). بهره‌وری کل عوامل، معیاری برای محاسبه میزان بهره‌وری در یک کلان سازمان است. این شاخص توصیف‌کننده روند تبدیل هزینه کل به درآمد کل است و لذا افزایش آن در یک سازمان می‌تواند منجر به پیشرفت در بازار رقابتی، بهبود عملکرد بخش‌های مختلف، نزدیک شدن هر چه بیشتر به اهداف برنامه‌ریزی شده، کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمد، بهبود کیفیت تولید یا خدمات و غیره گردد (علیرضایی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۱). رشد بهره‌وری کل عوامل، علاوه بر رشد کمی نهاده‌های تولید، یکی

از منابع مهم تأمین‌کننده رشد اقتصادی در سطح کلان است و در واقع به‌نوعی مدیریت استفاده از منابع تولید را نشان می‌دهد.

۲-۲-۳- پیشرو بودن

پیشرو در لغت به معنای پیشتاز، پیش‌قدم و مقدم آمده است (خداپرستی، ۱۳۷۶، مدخل پ). در زبان انگلیسی نیز پیشرو بودن به همین معناست.^۱ مفهوم پیشرو بودن در اقتصاد را می‌توان در دهه ۱۹۳۰ و در خلال بحث‌های اقتصاددانان کانادایی جستجو نمود. کلیدواژه Pioneer Economy در اقتصاد در مطالعات اقتصاددانان کانادایی به چشم می‌خورد. البته این مفهوم ممکن است در سایر علوم مانند سیاست و... دارای پیشینه‌ای عمیق‌تر و با بسط مفاهیم بیشتر باشد. با این حال دابلیو. آ. مکینتوش^۲ اقتصاددان کانادایی در این باره می‌گوید: اقتصاد پیشرو یا نابالغ چیست؟ این مفهوم، مفهومی نیست که به لحاظ تاریخی بحثی جدید به حساب آید، بدون پیشینه نبوده و همچنین غیر توسعه یافته نیست. اقتصاد پیشرو در واقع توسط فراوانی نسبی منابع شناسایی می‌شود (دابلیو. آ. مکینتوش، ۱۹۳۶، ص ۴۵۷).

در واقع مکینتوش فراوانی نسبی عوامل یعنی کار و سرمایه و فرصت‌ها و محدودیت‌های مقابل آن‌ها را عامل پیشرو بودن یا نبودن یک اقتصاد معرفی می‌نماید. شاخص مرکب پیشروی اقتصادی^۳ مؤلفه‌های زیر را برای یک اقتصاد پیشرو معرفی می‌کند:

- ۱- تعداد ساعت کار هفتگی کارگران
- ۲- تعداد متوسط برنامه‌های اولیه برای بیمه بیکاری
- ۳- مقدار سفارش‌های جدید ساخت و تولید برای کالاهای مصرفی و مواد
- ۴- سرعت تحویل کالای جدید به فروشندگان از تولیدکنندگان
- ۵- مقدار سفارش‌های جدید برای کالاهای سرمایه‌ای
- ۶- مقدار مجوز ساختمان جدید برای ساختمان‌های مسکونی
- ۷- متوسط شاخص سهام
- ۸- رضایت و انتظارات مصرف‌کنندگان (سایت اینوستوپدیا)

۲-۲-۴- برون‌گرا بودن

مفهوم برون‌گرایی^۴ ابتدا در علوم روانشناسی مطرح گردیده است و در آن انسان‌ها بر اساس نوع و ماهیت رفتار در روابط و تعاملات خارجی، به درون‌گرا و برون‌گرا تقسیم می‌شوند (فوردهام، بی‌تا). مفهوم برون‌گرایی در اقتصاد به روند همگرایی کشورهای به بازارهای

۱. رجوع شود به دیکشنری merriam Webster ذیل واژه pioneer

2. W.A. Mackintosh 1936

3. Composite Index of Leading Indicators

4. Extroversion

جهانی به لحاظ حجم تجارت جهانی در کالا و خدمات، سرمایه‌گذاری در سبب سرمایه‌ای بین‌المللی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برمی‌گردد.

فعالیت‌های برون‌گرا^۱ به فعالیت‌های کسب‌وکار و تجارت افراد و سازمان‌ها که از مرزهای ملی خارج می‌شود و به کشورهای دیگر وارد می‌شود برمی‌گردد (Chletsos, 2008). برون‌گرایی، بهره‌برداری از مزیت‌های رقابتی و مزیت نسبی کشورها و گسترش کسب‌وکار به بازارهای جدید بین‌المللی و خارج از مرزهاست. جهت استفاده از این مزیت هر دو محیط داخلی سالم و محیط خارج باید آماده پذیرش محصولات کشور صادرکننده باشند. مفهوم برون‌گرایی با مفاهیم رقابت‌پذیری، تسهیل کارآفرینی و خلق فرصت‌های جدید درآمیخته است. رقابت‌پذیری به توانایی یک بنگاه در جان سالم به در بردن، گسترش و رقابت با دیگر بنگاه‌ها برای به دست آوردن سود بیشتر گفته می‌شود. تاجر و کاسب در بازار و منابع رقابت می‌کند و ساخت و گسترش مزایای رقابتی از جمله پروسه‌ی نوآوری و خدمات بهداشتی و... از جمله عوامل رقابت ساز است. (Ioannidis 2007).

درجه برون‌گرایی جامع اقتصادی^۲ یک شاخص جامع است که عمدتاً برای اندازه‌گیری صادرات محور بودن^۳ یک کشور یا منطقه در توسعه اقتصادی خارجی، تجارت کالا و خدمات و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و... به کار می‌رود (وانگشینگ، ۲۰۱۰).

۲-۲-۵- درون‌زا بودن

کوتاه و مختصرترین تعریف از درون‌زایی را پل رومر (۱۹۸۴) ارائه کرده است: کلمه «درون‌زا» اساساً یک اصطلاح گیاه‌شناسی است و در واقع اندوژن^۴ گیاهی است که از طریق رشد بی‌قاعده بافت‌های معمول و آوندی جدید در درون بافت‌های موجود افزایش پیدا می‌کند و بدین ترتیب درون‌زایی^۵، رشد و یا تولید از درون است و این استعاره مناسبی برای رشد اقتصادی و فناورانه است. در ادبیات متعارف دانش علم اقتصاد، تئوری رشد درون‌زا مفهومی ساده برای رشد اقتصادی است؛ که از درون سیستم یا به عبارت بهتر از درون یک کشور، تحقق پیدا می‌کند (الفتی، بابایی، ۱۳۸۱، ص ۱۷۲-۱۷۳). الگوهای رشد اقتصادی نظریاتی هستند که برای تفسیر و توضیح واقعیت‌های مشاهده‌شده در زمینه رشد در سطح جهانی ارائه شده‌اند. سه رهیافت مختلف در طراحی الگوهای رشد درون‌زا وجود دارد که تأکید اصلی هر یک از آن‌ها بر یکی از سه عامل زیر است: آثار بیرونی ناشی از انباشت سرمایه فیزیکی؛ انباشت سرمایه انسانی (نیروی کار ماهر) و رشد مستمر موجود

1. extroverted activities
2. Economic comprehensive extroverted degree
3. export-oriented economy
4. Endogen
5. Endogenus

در «طرح‌های» تولیدی جدید که به‌نوبه خود خلق طرح‌های جدید تولیدی را تسهیل می‌کند. به نظر می‌رسد رهیافت سوم، موجه‌ترین و وسیله‌ای است که می‌تواند باعث رشد طولی‌مدت شود (ابریشمی و منظور، ۱۳۷۸، ص ۲۷). مفهوم نظریه رشد درون‌زا این است که سیاست‌هایی که به‌سوی باز بودن بیشتر اقتصاد، رقابت، تغییر و نوآوری است موجب تسریع روند رشد می‌گردد و در مقابل، سیاست‌هایی که دارای اثر محدودکننده و یا کاهش نوآوری و حفاظت از صنایع و شرکت‌های ناکارآمد موجود باشد، موجب کندی روند رشد اقتصادی و موجب ایجاد عدم مزیت اقتصادی در جامعه می‌شود (بارو، ۲۰۰۴). آنچه در علم اقتصاد تحت عنوان الگوهای رشد درون‌زا مطرح است، بخشی از مفهوم درون‌زایی را می‌رساند. در واقع درون‌زایی منطبق بر الگوی اقتصاد مقاومتی مؤلفه‌هایی اعم از مؤلفه‌های مطرح‌شده در الگوهای مذکور را داشته است. برخی از اهم مؤلفه‌های درون‌زایی اقتصادی با الهام از اندیشه‌های مقام معظم رهبری عبارت‌اند از: خوداتکایی در تأمین نیازهای داخلی، توسعه و تنوع فعالیت‌های اقتصادی و احتراز از واردات بی‌رویه (پیغامی، ۱۳۹۲).

۲-۲-۶- فرصت ساز بودن

واژه فرصت ساز واژه‌ای است مرکب از دو جزء «فرصت» و «ساز» است. واژه «فرصت» در لغت به معنای وقت مناسب برای کاری، زمان، وقت و در معنای مصدر لازم، به دست آوردن وقت مناسب جهت انجام کاری است (عمید، ۱۳۸۹، مدخل ف). «ساز» در لغت به معنای سازنده چیزی و فاعل مستعمل است، همچنین به معنای ایجادکننده، فراهم‌کننده، روبه‌راه‌کننده و سروسامان‌دهنده است (دهخدا، ۱۳۴۱، مدخل سین). در نتیجه فرصت سازی به معنای ایجاد و فراهم کردن وقت مناسب جهت انجام کاری است.

اقتصاددانان معتقدند که فرصت‌های اقتصادی یکی از حقوق بنیادین زندگی، آزادی و رضایت‌مندی محسوب می‌شود. خلق یک فرصت در جامعه نمایانگر فرصت اقتصادی‌ای است که راهکارهای خلق یک فرصت را بررسی می‌کند، خصوصاً این راهکارها برای سطوح ضعیف اقتصادی جامعه معنادار است. در مطالعاتی که ناظر به بررسی فرصت‌ها در جوامع است، موضوعات زیر مورد تدقیق قرار می‌گیرد:

- ۱- تحرک^۱: که در دو محور بررسی می‌گردد: الف- تحرک درآمد در طول زندگی و بین نسل‌ها، ب- سطوح پایین تحرک در دنباله‌ی توزیع
- ۲- فقر^۲: که در دو محور بررسی می‌گردد: الف- کاهش فقر در کهن‌سالان، ب- موفقیت حداقلی در کاهش فقر برای سایر گروه‌ها

۳- نابرابری^۱: که در دو محور بررسی می‌گردد: الف- سطوح در حال رشد نابرابری درآمدی بخصوص در سطوح خیلی بالا، ب- قشر متوسطی دارای درآمد حداقلی (ساوهیل و هسکینز، ۲۰۰۹، ص ۱۰)

راهکارها و مؤلفه‌هایی که در کتاب «خلق جامعه فرصت ساز» برای ایجاد فرصت مطرح شده است، عبارت‌اند از:

- ۱- بهبود و ارتقاء شرایط آموزش و تحصیل
- ۲- افزایش بهره‌وری نیروی کار و ساعات کاری
- ۳- تقویت بنیان‌های خانواده (ساوهیل و هسکینز، ۲۰۰۹، ص ۲۵)

۲-۲-۷- جهادی بودن

جهاد از ریشه جهد و از باب فعال به‌عنوان یکی از مصادر باب مفاعله است. در کتب لغت تعاریف نسبتاً نزدیکی از کلمه جهد آمده است. صاحب کتاب المفردات فی غریب القرآن در معنای جهد آورده است: «الجهدُ والجُهد: الطاقَةُ والمشقةُ وقيل: الجهدُ بالفتح: المشقةُ والجُهد: الوسع. وقيل: الجهد للإنسان». (المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۰۸). فرهنگ ابجدی عربی-فارسی نیز این کلمه را به «قدرت و توانایی» ترجمه کرده است. (فرهنگ ابجدی عربی-فارسی ص ۷۸۶)

جهاد از منظر لغوی به معنای تلاش و کوشش توأم با مبارزه با همه توان برای رسیدن به هدفی مشخص است. از نظر اصطلاحی در فقه اسلامی هر نوع تلاش و مبارزه با همه توان در راه خدا را جهاد گویند و این کار و تلاش در راه خداوند آن‌چنان دارای پاداش عظیم است که حضرت حق در قرآن کریم می‌فرماید: «فضل الله المجاهدین علی القاعدین اجراً عظیماً». جهاد از نظر هدف به جهاد نظامی، جهاد فرهنگی، جهاد اقتصادی و ... قابل دسته‌بندی است. بنابراین می‌توان گفت رویکرد جهادی، یعنی کار و تلاش با همه توان در هر عرصه‌ای از جمله عرصه اقتصادی و مبارزه با موانع در این عرصه برای پیشبرد جامعه اسلامی و توانمند کردن آن از نظر اقتصادی (سمیعی نسب، سلامی، ۱۳۹۳، ص ۱۵).

علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت‌های دسته‌جمعی، مبتنی بر مبارزه نه صرفاً در عرصه نظامی بلکه در تمامی عرصه‌های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد (مطالعه واحد آموزش مدیریت خدمات شهری شهرداری تهران). مؤلفه‌های رویکرد جهادی از منظر گزاره‌های دینی عبارت‌اند از: ۱- توجه به معنویت (اخلاص) ۲- طراحی نقشه راهبردی (بصیرت) ۳- پایداری و استقامت در کار ۴- مردمی محوری ۵- دیده‌بانی و رصد دقیق منابع و موانع حرکت کشور و دشمن خارجی (سمیعی نسب، ۱۳۹۲، ص ۱۵۰)

۲-۳- الگوهای توانمندسازی نیروی کار

توانمندسازی دارای معنای عام و خاص و تعبیرهای بی‌شماری است و این تنوع تعریف‌ها و رویکردها، انسجام و یکپارچگی را از این مفهوم با مشکل روبه‌رو ساخته است، به‌گونه‌ای که در تعریف‌ها توانمندسازی عواملی چون: انگیزش درونی، ادراک و تعهد، ساختار شغل، انتقال قدرت یا اختیار و تسهیم منابع و اطلاعات به‌کاررفته است (Robbins, et. al, 2002). توانمندسازی در حقیقت فرایند مستمر و دائمی است و در محیط پویا در سطوح متفاوت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. توانمندسازی به موضوعات انگیزشی یا روان‌شناسی، تغییرات ساختاری، عناصر فرهنگی، تاریخی و ارزش‌ها و نگرش‌های موجود در بافت سازمانی اشاره دارد. توانمندسازی کارکنان، عبارت است از مجموعه سامانه‌ها، روش‌ها و اقداماتی که از راه توسعه قابلیت و شایستگی افراد در جهت بهبود و افزایش بهره‌وری، بالندگی و رشد و شکوفایی سازمان و نیروی انسانی با توجه به هدف‌های سازمان به کار گرفته می‌شوند. (Carter, 2001).

برای تبیین و تشریح الگوی توانمندسازی کارکنان، ضروری است عوامل مؤثر بر توانمندسازی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. با بررسی پژوهش‌های گوناگونی که در حوزه توانمندسازی صورت گرفته است، می‌توان عوامل مؤثر بر آن را، در قالب چهار رویکرد دسته‌بندی نمود (سیمونتی و دیگران، ۲۰۰۳، ص ۴۷) که عبارت‌اند از: رویکرد ارتباطی، رویکرد انگیزشی و روان‌شناسی، رویکرد معناگرا و رویکرد ترکیبی. در پژوهش حاضر پس از فحص و بررسی به دلیل قرابت رویکرد انگیزشی به توانمندسازی کارکنان - که ریشه در عوامل روانی و تمایلات انگیزشی افراد دارد (کانگر و کانگو، ۱۹۹۸، ص ۴۹۰) - به چارچوب مدل مفهومی ارائه‌شده در نمودار ۱، از یکی از مدل‌های مختار این رویکرد استفاده شده است. در مدل یا هیاملمهم، چهار عامل، ارتباط مستقیم و تأثیر بسزایی بر توانمندسازی کارکنان دارند که در محیط رقابتی بایستی به آن توجه خاص کرد تا سازمان‌ها بتوانند پاسخگوی تغییرات سریع و باکیفیت بالا باشند تا علاوه بر رضایت کارکنان، رضایت مشتریان را فراهم سازند. بر اساس این الگو عوامل مؤثر بر توانمندسازی کارکنان عبارت‌اند از:

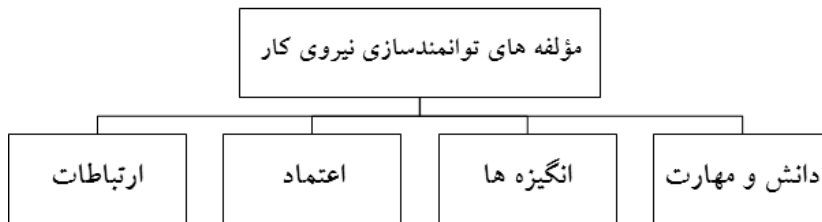
الف- دانش و مهارت کارکنان: ارتقای مهارت و دانش کارکنان که رابطه مستقیمی با کارآفرینی و اثربخشی کارکنان دارد و جایگزینی دانش گران به‌جای صنعت کاران ناشی از تغییر پارادایم در توسعه منابع انسانی است و توسعه دانش و مهارت کارکنان برگ برنده سازمان‌های دانشی است. **ب. اعتماد:** رهبران، نیازمند اعتماد و انتشار قدرت و پذیرش ایده‌های جدیدی هستند. جریان اطلاعات و دانش تأثیر مثبت بر این بعد و بر پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری کارکنان دارد.

ج. ارتباطات: ارتباطات دوجانبه وسیله‌ای است که دانش کارکنان را در مجاری ارتباطی سازمان برای خدمت بهتر به مشتریان گسترش خواهد داد. توزیع اطلاعات برای کارکنان به منظور عملکرد بالای سازمان حیاتی است. کانال‌های ارتباطی و اطلاعاتی در سازمان‌ها موجب ارتقای دانش و اعتماد سازمانی نیز می‌شود.

د. انگیزه: توجه به نیازها و انگیزه‌های کارکنان و پرداخت پاداش بر اساس عملکرد در این مدل مورد نظر است و پاداش‌های معنوی (غیرمادی) نسبت به پاداش‌های مادی از اهمیت بیشتر برخوردارند.

ملهم، بر این باور است که به وجود آوردن حس کنترل بر انجام کارها و فعالیت‌ها، آگاهی از بافت و ساختارهایی که در آن کار انجام می‌شود، مسئولیت و پاسخگویی در کار، سهمیم بودن در مسئولیت برای اجرای فعالیت‌های سازمانی و انصاف و عدالت در دادن پاداش‌ها بر اساس عملکرد فردی و گروهی منجر به بهبود توانمندسازی بهره‌وری کارکنان می‌شوند. (Melhem yahya,2004).

نمودار ۳- مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار

۲-۴- پیشینه پژوهش

پس از طرح نظریه اقتصاد مقاومتی و همچنین ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری، پژوهش‌هایی جهت تبیین آن صورت گرفته است. همچنین پژوهش‌هایی در زمینه مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار صورت گرفته است که مهم‌ترین پژوهش‌های اخیر در این زمینه در قالب جدول زیر نشان داده شده است:

نویسندگان(سال)- روش تحقیق	سؤال	مهم‌ترین یافته‌ها
سیف (۱۳۹۲)- فرا تحلیل، تحلیل محتوا	تبیین اهداف کلان و موضوعی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	در میان اهداف موضوعی بیشترین تأکید بر فنریت اقتصادی است.
تراب زاده، سجادیه، سمیعی نسب (۱۳۹۲)- روش تحلیل داده بنیاد	مدل مفهومی سخنان مقام معظم رهبری پیرامون ابعاد، ویژگی‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی	اقتصاد مقاومتی شامل زیرساخت‌ها، راهبردها، اهداف و مدیریت اقتصادی و اهرم‌های مقاوم بخش است.

نویسندگان(سال)- روش تحقیق	سؤال	مهم‌ترین یافته‌ها
سیف لو (۱۳۹۳)- تحلیل گفتمان	بررسی مفهوم «اقتصادمقاومتی» از طریق تعیین جایگاه آن در پارادایم علم اقتصاد و سخنان مقام معظم رهبری	با این فرضیه که اقتصاد مقاومتی یک راهبرد اقتصادی متناظر با مفهوم «تاب‌آوری اقتصادی» در ادبیات متعارف است، به این نتیجه رسیده که بر اساس بیانات رهبری، اقتصاد مقاومتی بهترین تفسیر را در قالب یک راهبرد اقتصادی فعال به خود می‌گیرد.
سیف (۱۳۹۱)- تحلیلی-توصیفی	ارائه الگوی پیشنهادی برای اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران بر اساس مبانی علمی و بیانات رهبری	الگوی مفهومی اقتصاد مقاومتی شامل مؤلفه‌های رشد اقتصادی، عدالت اقتصادی، ثبات و فنریت اقتصادی است.
پیغامی و همکاران (۱۳۹۴-۱۳۹۵)- تحلیلی-توصیفی	بررسی مدل مفهومی و چارچوب استخراج نظریه اقتصاد مقاومتی	مدل مفهومی اقتصاد مقاومتی شامل: قرآن و سنت، دانش و تجارب بشری، آراء و اندیشه‌های رهبران انقلاب اسلامی و شرایط و اقتضات زمانی اقتصاد ایران است.
مهرابی (۱۳۹۳)- روش تحلیل داده بنیاد	استخراج مدل توانمندسازی منابع انسانی مبتنی بر نظام ارزشی اسلام	تعریفی از مفهوم توانمندسازی و تبیین جنبه‌های معنوی آن، تاریخچه‌ای از استراتژی، ابعاد و عوامل توانمندسازی ارائه‌شده و رویکردها و مدل‌های مربوط به آن را ارائه نموده است. نویسندگان در همین زمینه به نظریه‌های متعددی از اندیشمندان غربی در زمینه توانمندسازی منابع انسانی اشاره نموده و نحوه طراحی و تبیین مدل‌های مربوط به آن از منظر نظام ارزشی را با نظریات غربی آن مقایسه نموده است.
اقدسی و نوروز زاده (۱۳۹۲)- تحلیل عاملی	بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی منابع انسانی حوزه ستادی وزارت علوم	نتایج به‌دست‌آمده از مدل رگرسیون چند متغیره بیانگر آن است که از میان سیزده عامل مؤثر بر توانمندسازی، چهار عامل برانگیختگی هیجان، حمایت کردن، الگوسازی و نظام پاداش‌دهی توانمندسازی منابع انسانی را تبیین کرده‌اند.
عبداللهی و حیدری (۱۳۸۸)- تحلیل عاملی	بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه	اعضاء هیئت‌علمی دانشگاه در بعد معنادار بودن توانمندسازی از دیگر ابعاد قوی‌ترند؛ ولی در بعد اعتماد از دیگر ابعاد توانمندسازی پایین‌تر هستند. از میان چهار عامل موردبررسی، عامل‌های غنی‌سازی شغل و مدیریت مشارکتی با توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه رابطه داشته است.

نویسندگان(سال) - روش تحقیق	سؤال	مهم ترین یافته‌ها
واعظی و سبزی کاران (۱۳۸۹) - تحلیل عاملی	بررسی رابطه ساختار سازمانی با توانمندسازی کارکنان	ساختار سازمانی با توانمندسازی کارکنان رابطه‌ای منفی دارد. به عبارتی، ساختار سازمانی محدودکننده بوده و اثرات معکوس در اجرای توانمندسازی کارکنان دارد.
رجب‌بیگی، فروزنده و وایزی (۱۳۸۸) - تحلیل عاملی	احصاعوامل مؤثر بر توانمندسازی دانش‌گرایان صنعت نفت	حمایت مدیران و ساختار سازمانی در افزایش توانمندسازی اثر دوچندان دارد. در این میان، برآورده کردن اطلاعات و امکانات از اهمیت زیادی برخوردار است.

این مقاله با توجه به پیشینه مذکور، با رویکردی متفاوت، رویکردها و بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را مورد بررسی قرار داده است که به‌نوعی نوآوری اصلی این مقاله محسوب می‌شود. از این منظر که رویکردهای کلی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را به‌مثابه روح کلی حاکم بر آن دیده است و با استخراج مؤلفه‌های محوری ناظر به هر بند از سیاست‌ها مؤلفه‌های توانمندسازی مقاومتی نیروی کار را مورد احصاء قرار داده است.

۳- روش‌شناسی مقاله

در مقاله حاضر، جهت گردآوری و تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل مضمون، ریشه‌شناختی و معناشناختی استفاده شده است. از روش تحلیل مضمون در تحلیل و استخراج مضامین و مؤلفه‌های ناظر به متن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بهره‌برده شده است. همچنین در مرحله استخراج مؤلفه‌های ناظر به هر یک از رویکردهای سیاست‌های کلی اقتصاد، از روش‌های ریشه‌شناختی^۱ و معناشناسی^۲ استفاده و در نهایت برای تدوین و استخراج مدل ماتریسی، از روش طوفان فکری بهره‌گرفته شده است.

تحلیل مضمون: این روش برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است (Braun & Clarke). در مجموع شش گام اصلی را در روش تحلیل مضمون می‌توان احصاء نمود: ۱- آشنا شدن با متن؛ ۲- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری؛ ۳- جست‌وجو شناخت مضامین؛ ۴- ترسیم شبکه مضامین؛ ۵- تحلیل شبکه مضامین و ۶- تدوین گزارش (جعفری، تسلیمی، فقیهی، شیخ‌زاده، ۱۳۹۰، ص ۱۷۷-۱۷۸). در مقاله حاضر، از روش مذکور در تحلیل و استخراج مضامین و مؤلفه‌های ناظر به متن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بهره‌برده شده است. به این ترتیب که ابتدا موضوعات

1. Etymology

2. Semantics

هر بند سیاست‌ها کدگذاری شده، سپس از تحلیل داده‌های کدگذاری شده، مؤلفه‌ها و مضامین محوری هر بند مشخص شده است و در نهایت شبکه‌ای از مضامین موجود در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در قالب جدول ۱ ارائه شده است.

ریشه‌شناختی و معناشناسی: روش ریشه‌شناختی علم مطالعه‌ی تاریخی واژه‌ها و بررسی تحول شکل واژه‌ها است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۹، ص ۱۱). معناشناسی نیز یکی از حوزه‌های زبان‌شناختی است که به بررسی معنای پردازد، همچنین مؤلفه‌های مفهومی واژگان - که شرایط لازم و کافی برای تشکیل مفهوم واژه‌ها است - استخراج می‌شود و وجوه اشتراک و افتراق مفاهیم را می‌نمایاند (صفوی، ۱۳۸۲، ص ۲۰). با بهره‌گیری از این دو روش ابتدا ریشه تاریخی واژگان رویکردها و سپس معنای لغوی و اصطلاحی آن - با استفاده از ادبیات رایج اقتصادی، نصوص دینی و اندیشه‌ی مقام معظم رهبری - بررسی شده و سپس بر اساس آن، مؤلفه‌های معنایی ناظر به هر رویکرد استخراج گردیده است.

طوفان فکری: برای تدوین و استخراج مدل ماتریسی توانمندسازی نیروی کار مبتنی بر الگوی مقاومتی و بررسی حصول روایی و پایایی آن، از روش طوفان فکری نخبگان به‌عنوان یکی از روش‌های رایج فرآیندی پژوهش، جهت بررسی معناداری الگوی ماتریسی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار استفاده شده است. در این راستا به‌طور کلی و از جهتی می‌توان اعتباربخشی پژوهشی کیفی را ناظر بر دو رویکرد دانست: الف - اعتباربخشی ناظر بر نتایج پژوهش، ب - اعتباربخشی ناظر بر فرآیند و افراد پژوهش.

در توضیح بند الف به‌صورت اجمالی می‌توان گفت پس از آن که پژوهشی به اتمام رسید، پژوهشگر جهت بررسی اعتبار نتایج حاصل از پژوهش و بهره‌گیری از روش‌های متعدد اعتباربخشی پژوهش کیفی چون طوفان مغزی نخبگان، تهیه پرسشنامه و... اقدام به اعتباربخشی نتایج به‌دست‌آمده می‌نماید. اما رویکرد ب اعتبار پژوهش را از طریق فرآیند پژوهش بررسی می‌نماید؛ بدین معنا که در مسیر پژوهش، پژوهشگر از چه منابع، روش‌ها و افرادی جهت انجام پژوهش استفاده کرده است. این رویکرد با مبنا قرار دادن میزان اعتبار منابع تخصصی که در فرآیند پژوهش به کارگیری شده است، اعتبار پژوهش را تأیید می‌نماید. در این رویکرد استفاده از روش‌های طوفان مغزی نخبگانی و تهیه پرسشنامه یا انجام مصاحبه تخصصی در فرآیند پژوهش معنادار است. (یاوری، ۱۳۹۳، دانایی‌فرد، الوانی، آذر، ۱۳۹۲). بر مبنای توضیحات فوق، پژوهش حاضر با رویکرد ب؛ یعنی اعتباربخشی ناظر بر فرآیند و افراد پژوهش، فرآیند اعتباربخشی کل پژوهش و مدل نهایی ماتریسی را با برگزاری جلسات طوفان مغزی نخبگانی و انجام مصاحبه تخصصی، به میزان ۲۰ نفر ساعت برگزار نمود.

۴- یافته‌های تحقیق

در این قسمت برای نشان دادن مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار، مؤلفه‌های ناظر به رویکردها در ضرب و تقابل با مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار قرار گرفته است. نتیجه جدول ذیل در واقع ماحصل مطالعه حاضر در قالب یک مطالعه تطبیقی بر مؤلفه‌ای از مؤلفه‌های جدول ۱- یعنی الگوی توانمندسازی نیروی کار است. طبیعتاً به دلیل اندک بودن مجال، بررسی سایر مؤلفه‌های جدول ۱ در تقابل با رویکردهای هفت‌گانه به مطالعات دیگر موکول می‌شود.

در توضیح چگونگی حصول این یافته‌ها باید گفت: مسئله اصلی این مقاله تبیین مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار مبتنی بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بود. در این راستا ابتدا در بخش ۲-۱، با روش تحلیل مضمون، مؤلفه‌های محوری سیاست‌های کلی استخراج گردید و با ضرب رویکردهای هفت‌گانه سیاست‌ها- که به مثابه روح کلی حاکم بر آنها می‌باشند- ماتریسی از نگاه به مؤلفه‌ها با نگاه اقتصاد مقاومتی، حاصل گردید. در ادامه برای مشخص شدن نحوه نگاه به مؤلفه‌ها با رویکردهای هفت‌گانه، با روش معناشناختی و ریشه‌شناختی و نیز با بهره‌گیری از علوم رایج بشری، اندیشه مقام معظم رهبری و ادبیات دینی، تعاریف و مفاهیم ناظر به هر یک از رویکردها ارائه گردید. در پایان یکی از مؤلفه‌های محوری سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با عنوان «توانمندسازی نیروی کار» انتخاب شده و در بخش ۲-۲ مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن بنا بر مدلی مختار ارائه گردید. در نهایت با مقایسه تطبیقی نتایج این دو بخش، مؤلفه‌های توانمندسازی مقاومتی نیروی کار به صورت زیر ارائه گردید:

در جدول ذیل مؤلفه‌هایی از توانمندسازی نیروی کار که با رویکردها و مؤلفه‌های ناظر بر آنها قرابت معناداری دارند مشخص شده است. ماتریس تقابل و معناداری رویکردها و مؤلفه‌های آن، همان‌گونه که در روش‌شناسی تحقیق اشاره شد، برآیند جلسات طوفان مغزی نخبگانی و مصاحبه تخصصی است.

به‌عنوان مثال انگیزه که یکی از مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار است، در قرابت با مؤلفه‌های مقاومت، بهبود، کارایی، اثربخشی، توجه به معنویت (اخلاص)، بصیرت، پایداری و استقامت در کار، دیده‌بانی و رصد حرکت دشمن خارجی است. در حقیقت انگیزه مبتنی بر الگوی مقاومتی باید دارای روحیه مقاومت، اخلاص، استقامت و حرکت در مقابل دشمن خارجی و روحیه افزایش کارایی و اثربخشی یا همان اتقان در عمل، باشد. همچنین دانش و مهارت که یکی از مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار است، باید دارای ویژگی‌هایی همچون مقاومت، بهبود، بازسازی، کارآیی، اثربخشی، مقابله با موانع و

خلق مزیت، انباشت سرمایه، گسترش بخش تحقیق و توسعه و... باشد تا بتواند متصف به دانش و مهارت مبتنی بر الگوی مقاومتی گردد. بنابراین روش پر کردن ماتریس مذکور بر اساس معناداری ضرب مؤلفه‌های توانمندسازی در مؤلفه‌های رویکردهای اقتصاد مقاومتی صورت می‌گیرد و مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار استخراج می‌گردد.

جدول ۱- مدل ماتریسی توانمندسازی نیروی کار مبتنی بر الگوی مقاومتی

مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار				رویکردهای اقتصاد مقاومتی و مولفه های هر رویکرد	
ارتباطات	اعتماد	انگیزه	دانش و مهارت		
	x	x	x	مقاومت	منعطف
	x	x		بهبود	
	x		x	بازسازی	
			x	بازگشت	
		x	x	کارایی	مولد
		x	x	اثربخشی	
				فراوانی نسبی	پیشرو
			x	مقابله با موانع و خلق مزیت	
x			x	گسترش تعاملات اقتصادی بین‌المللی	برون‌گرا
				بهره‌گیری از مزیت رقابتی	
x				انباشت سرمایه فیزیکی	درون‌زا
	x	x	x	انباشت سرمایه انسانی	
x	x		x	گسترش بخش تحقیق و توسعه (R&D)	
x			x	خودتکایی در تأمین نیازهای اساسی	
x			x	توسعه و تنوع فعالیت‌های اقتصادی	
x				احتراز از واردات بی‌رویه	
			x	بهبود و ارتقاء شرایط آموزش و تحصیل	فرصت ساز
	x		x	افزایش بهره‌وری نیروی کار و ساعات کاری	
				تقویت بنیان خانواده	جهادی
		x	x	توجه به معنویت (اخلاص)	
		x	x	طراحی نقشه راهبردی (بصیرت)	
		x	x	پایداری و استقامت در کار	

مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار			
ارتباطات	اعتماد	انگیزه	دانش و مهارت
			مردمی محوری
×		×	×
			دیدهبانی و رصد دقیق منابع و موانع حرکت کشور و دشمن خارجی
			جهادی

۵- جمع بندی و پیشنهادها

با توجه به ضرورت گفتمان سازی اقتصاد مقاومتی در فضای علمی و دانشگاهی کشور که در بند ۲۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به چشم می‌خورد، این مقاله درصدد ارائه الگویی جهت نظریه پردازی در حوزه اقتصاد مقاومتی در چارچوب ادبیات علمی و دانشگاهی است و در این راه مسئله اصلی مقاله تبیین مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار مبتنی بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است.

نقطه اصلی افتراق این مقاله با مقالات مذکور از این جهت است که در این مقاله رویکردهای اقتصاد مقاومتی به عنوان روح کلی حاکم بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی دیده شده است و با تبیین معناشناختی و ریشه‌شناختی این رویکردها، مدل مفهومی حاصل از ضرب مؤلفه‌ها و رویکردهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی حاصل شده است. در ادامه الگوی توانمندسازی نیروی کار به عنوان یکی از موضوعات محوری سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی پرداخته شده است و مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار بررسی و استخراج گردید. در نهایت با ضرب معنادار مؤلفه‌های ناظر به رویکردهای اقتصاد مقاومتی در مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار، مؤلفه‌های توانمندسازی مقاومتی نیروی کار استخراج شده است.

یکی دیگر از نقاط تمایز این مقاله با نتایج مطالعات پیشین در حوزه مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار است که وجود مؤلفه‌های رویکردهای اقتصاد مقاومتی، نتایج متمایزی را برای یافته‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار مقاومتی ارائه نموده است. به طور مثال در مطالعات حوزه‌ی توانمندسازی نیروی کار، عواملی همچون ساختار سازمانی، حمایت مدیران، برانگیختگی هیجانی و نظام پاداش به عنوان مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی نیروی کار مطرح شده است، در حالی که در مطالعه حاضر با برگزیدن مدل مختار از توانمندسازی نیروی کار و ضرب آن در مؤلفه‌های رویکردهای اقتصاد مقاومتی؛ نتایج متفاوتی از تحقیقات پیشین ارائه گردید.

یافته‌های اصلی این مقاله حاکی از این امر است که انگیزه که یکی از مؤلفه‌های

توانمندسازی نیروی کار است، در قرابت با مؤلفه‌های مقاومت، بهبود، کارآیی، اثربخشی، توجه به معنویت (اخلاص)، بصیرت، پایداری و استقامت در کار، دیده‌بانی و رصد حرکت دشمن خارجی است. در حقیقت انگیزه مبتنی بر الگوی مقاومتی باید دارای روحیه مقاومت، اخلاص، استقامت و حرکت در مقابل دشمن خارجی و روحیه افزایش کارایی و اثربخشی یا همان اتقان در عمل، باشد. همچنین دانش و مهارت که یکی از مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار است، باید دارای ویژگی‌هایی همچون مقاومت، بهبود، بازسازی، کارایی، اثربخشی، مقابله با موانع و خلق مزیت، انباشت سرمایه، گسترش بخش تحقیق و توسعه و... باشد تا بتواند متصف به دانش و مهارت مبتنی بر الگوی مقاومتی گردد. بنابراین بر اساس ضرب معنادار مؤلفه‌های توانمندسازی نیروی کار در مؤلفه‌های رویکردهای اقتصاد مقاومتی، مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار استخراج می‌گردد. پیشنهادهای راهبردی و نظری: جهت ادامه این پژوهش هر یک از مؤلفه‌های محوری بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با این رویکرد بررسی شود و مؤلفه‌های مفهومی مقاومتی بودن هر یک از بندها با توجه به رویکردهای آن‌ها که روح حاکم بر سیاست‌های کلی است، مشخص گردد. همچنین سعی شود برنامه‌های راهبردی جهت ارتقاء هر یک از سطوح دانش و مهارت، انگیزه، اعتماد و ارتباطات با توجه به رویکردهای اقتصاد مقاومتی می‌توان ارائه شود.

به‌عنوان مثال مؤلفه روح مقاومت به‌عنوان روح حاکم بر دانش، انگیزه و اعتماد باید در توانمندسازی نیروی کار مدنظر قرار گیرد، بدین صورت که دانشی مدنظر است که بتواند در مقابل تکانه‌های داخلی و خارجی اقتصاد کشور را مقاوم سازد. همچنین اعتمادی مدنظر است که در آن به تعبیر مقام معظم رهبری، حاصل تکیه بر روحیه مقاومت در برابر دشمن خارجی و اعتماد بر وعده نصرت الهی باشد. این رویه می‌تواند با تبیین مؤلفه‌های دیگر توانمندسازی نیروی کار با توجه به رویکردهای سیاست‌های کلی گسترش پیدا کند. پیشنهادهای راهبردی کاربردی و عملی: برای ارتقاء انگیزه‌ی کارکنان، می‌توان با فرهنگ‌سازی از طریق فعالیت‌های رسانه‌ای، اطلاع‌رسانی، برگزاری کلاس‌های دانشی و مهارتی و در نهایت ایجاد آیین‌نامه‌های تشویقی و تنبیهی با توجه به مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، روحیه مقاومت، انگیزه و انعطاف را در نیروی کار نهادینه نمود. از طرفی می‌توان با تعمیم و تکمیل الگوی مذکور، ابزارها و نرم‌افزارهایی کمی جهت ارزیابی سازمانی طراحی و میزان مقاومتی بودن الگوی توانمندسازی را سنجش نمود.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. ابریشمی، حمید و منظور، داوود؛ (۱۳۷۸)، تحلیل مقایسه‌ای الگوی رشد نئوکلاسیک و درون‌زا، تهران، فصلنامه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران، شماره ۲.
۲. تراب‌زاده جهرمی، محمدصادق؛ سجادیه، سیدعلیرضا؛ سمیعی نسب، مصطفی؛ (۱۳۹۲)، بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۲.
۳. سلیمانی، یاسر، صابر، حامد، قاسمی، امید، (۱۳۹۳)، چارچوب مفهومی مقاومت در قرآن کریم و دلالت‌های آن برای اقتصاد مقاومتی، مجموعه مقالات همایش اقتصاد مقاومتی از منظر دین، نشر کتابدار.
۴. سمیعی نسب، مصطفی، سلامی زهرا، (۱۳۹۳)، رویکرد جهادی در منظومه گزاره‌های دینی، مجموعه مقالات همایش اقتصاد مقاومتی از منظر دین، نشر کتابدار.
۵. سمیعی نسب، مصطفی، سلیمانی، یاسر، حسین‌زاده یزدی، سعید، (۱۳۹۲)، بررسی اقتصاد مقاومتی با استناد به منابع اسلامی (اصول، اهداف، راهبردها و سیاست‌ها)، گزارش کمیسیون مطالعات اسلامی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۶. سیف، اله مراد، (۱۳۹۱)، الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری)، فصلنامه آفاق امنیت، شماره ۱۶.
۷. سیف، اله مراد، (۱۳۹۲)، مقدمه‌ای بر نقشه راه پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، شماره ۶۱.
۸. سیف‌لو، سجاد، (۱۳۹۳)، مفهوم‌شناسی اقتصاد مقاومتی، دو فصلنامه معرفت اقتصاد اسلامی، شماره دوم.
۹. عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخ‌زاده، محمد، (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۲.
۱۰. عبدالهی، بیژن وحیدری، سریه (۱۳۸۸)، عوامل مرتبط با توانمندسازی اعضاء هیئت علمی دانشگاه: مطالعه موردی دانشگاه تربیت معلم تهران، فصلنامه‌ی انجمن آموزش عالی ایران، شماره ۱.
۱۱. علیرضایی، محمدرضا، (۱۳۸۶)، مقاله با عنوان: محاسبه رشد بهره‌وری کل عوامل به کمک مدل‌های ناپارامتری تحلیل پوششی داده‌ها؛ با یک مطالعه موردی در صنعت برق، مجله تحقیقات اقتصادی، دوره ۴۲، شماره ۱.
۱۲. الفتی، سمن‌وبابایی، الناء؛ (۱۳۸۱)، بررسی مدل رشد درون‌زاد اقتصاد ایران، پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۵.

۱۳. میرمعزی، سید حسین، (۱۳۹۱)، اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۴۷.
۱۴. نوروز زاده، رضا و اقدسی، سمانه، (۱۳۹۲)، عوامل مؤثر بر توانمندسازی منابع انسانی، دو فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، شماره ۱.
۱۵. واعظی، رضا و سبزی‌کاران، اسماعیل (۱۳۸۹)، بررسی رابطه‌ی ساختار سازمانی و توانمندسازی کارکنان در شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران - منطقه تهران، پژوهش‌نامه مدیریت تحول، شماره ۳.
۱۶. ولی زاده زنور، پروین، (۱۳۸۴)، گزارش با عنوان: بررسی بهره‌وری در اقتصاد ایران، مجموعه پژوهش‌های اقتصادی بانک مرکزی ج.ا.ا. شماره ۲۴.
۱۷. هزاوه‌ای، سید مرتضی؛ حیدری، علی، (۱۳۹۳)، اقتصاد مقاومتی نماد مدیریت جهادی در اقتصاد سیاسی ایران، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۷.

کتاب‌ها

۱۸. ابوالقاسم، (۱۳۸۹)، ریشه‌شناسی (ایتمولوژی)، تهران: ققنوس.
۱۹. بافکار، حسین، (۱۳۸۴)، بهره‌وری در پرتو اسلام، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.
۲۰. بستانی، فؤاد افرم، (۱۳۷۶)، فرهنگ ابجدی الفبایی عربی - فارسی: مترجم: مهیار، رضا، ترجمه کامل المنجد الابدی، تهران، انتشارات اسلامی.
۲۱. پیغامی، عادل، سمیعی نسب، مصطفی، سلیمانی، (۱۳۹۴)، جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: مقاومتی در ادبیات متعارف، جلد اول، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۲۲. پیغامی، عادل، سمیعی نسب، مصطفی، سلیمانی، یاسر، حسین‌زاده یزدی، سعید، (۱۳۹۴)، جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: تحریم‌های اقتصادی ایران، مبانی، ابعاد و راهکارها، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۲۳. خداپرستی، فرج‌الله، (۱۳۷۶)، فرهنگ جامع واژگان مترادف و متضاد زبان فارسی، تهران، انتشارات دانشنامه فارس.
۲۴. دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سید مهدی، آذر، عادل، (۱۳۹۲)، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران، انتشارات صفار.
۲۵. دری نوگورانی، حسین، صالح اصفهانی، اصغر، (۱۳۹۲)، اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران: تحلیل مبنایی و برخی اصول راهنمای کاربردی، تهران، انتشارات راه‌فردا.
۲۶. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۴۲) لغت‌نامه دهخدا، تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۲۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲ ه.ق)، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق:

- صفوان عدنان داودی، دمشق و بیروت، دارالعلم الدار الشامیه.
۲۸. صفوی، کوروش، (۱۳۸۲)، معنانشناسی کاربردی، تهران، همشهری.
۲۹. عمید، حسن، (۱۳۸۹)، فرهنگ فارسی عمید، تهران، انتشارات اشجع.
۳۰. مهرابی، امیر حمزه، (۱۳۹۳)، توانمندسازی منابع انسانی در نظام ارزشی اسلام، مشهد، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
۳۱. یآوری بوحید، (۱۳۹۳)، دوره آموزشی روش‌های پژوهش کیفی قم، پژوهشکده مبایع‌العلوم (ع).

۶-۳- منابع اینترنتی

32. <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=2537> (متن سیاست‌های ابلاغی) (اقتصاد مقاومتی)
۳۳. پیغامی، عادل، ۱۳۹۲، یادداشت با عنوان درون‌زایی اقتصادی، سایت khamenie.ir.

۶-۴- منابع لاتین

Articles

34. Articles Braun, V. & Clarke, V. (2006). **Using thematic analysis in psychology**. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
35. Ioannidis, A. (2007). **The demands of the economy and the new role of the State**. *Liberal Update*, vol. 32 (87 - 92).
36. Konger Jay A. & Rabindra N. Kanungo (1985). **The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice**. *Academy of Management Review*, vol.13, no.3, p.471.
37. Lockwood, B, (2008). **Pareto Efficiency**. *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Steven N. Durlauf & Lawrence E. Blume (Editors), Palgrave Macmillan Press, Vol. 6, PP. 292-295.
38. Martin R. (2012). **Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks**. *Journal of Economic Geography*, Vol.12, pp. 1-32.
39. Melhem yahya, (2004). **The antecedents of customer contact employees**. *empowerment Employee Relation*, v. 26 N. 1, p. 72-93.
40. Paton, D. & Johnston, D. (2001). **Disasters and communities: Vulnerability, resilience, and preparedness**. *Disaster Prevention and Management*, vol10, pp 270-277.
41. Perrings, C. A. (2006). **Resilience and sustainable development**. *Environment and Development Economics*. vol 11, pp417-427.
42. Quinlan, A. (2003). **Resilience and adaptive capacity: Key components of sustainable social-ecological systems**. *IHDP vol2*, pp4-5.
43. Romer, P. M. (1994). **The Origins of Endogenous Growth**. *The Journal of Economic Perspectives* V8, N1, pp 3-22.

44. Rose, A. (2007). **Economic resilience to natural and man-made disasters: Multidisciplinary origins and contextual dimensions.** Environmental Hazards, 7, 383-398.
45. Simontti, Jack L. Nick Nykodym, (2003). **Empowerment in organizations.** McGill University, p66-67.
46. T. L. Robbins, M. D. Crino, L. D. Fredendall, (2002). **An integrative model of the empowerment process.** Human Resource management, v12, N1, pp 419-443.
47. Tierney, K. and Bruneau, M. (2007). **Conceptualizing and measuring resilience: a key to disaster loss reduction.** TR News May-June, 14-17.
48. W.A. Mackintosh, (1936). **Some Aspects of a Pioneer Economy.** The Canadian Journal of Economics and Political Science, Vol. 2, No. 4.
49. WangQing(2010). **The Statistics Research of Economic Comprehensive Extroverted Degree.** Zhejiang Technology and Business University, Master's thesis.

Books

50. Barro, R. J.; Sala-i-Martin, Xavier (2004). **Economic Growth**, 2nd ed, McGraw-Hill.
51. Boyatzis, R. E. (1998). **Transforming qualitative information: thematic analysis and code development**, Sage.
52. Briguglio, L. (2004). **Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements.** In Briguglio, L. and Kisanga, E.J. (eds), Vulnerability and Resilience of Small States, Commonwealth Secretariat and the University of Malta.
53. Chletsos, M. (2008). **Competitiveness – Entrepreneurship – Extroversion of Greek economy**, Athens: Ministry of national education and religious affairs.
54. **Definitions of Community Resilience: an Analysis**, (2013), Community & Regional Resilience Institute.
55. Forgette, Richard and Mark Van Boening (2009). **Measuring and Modeling Community Resilience: SERP and DyME.** Final SERRI, Department of Political Science, University of Mississippi.
56. Haskins, Ron & Sawhill, Isabel, (2009). **Creating Opportunity Society.** Brookings Institute Press.

Websites

57. Carter Mcnamard, (2001). **Strategic planning (in nonprofit or for profit organizations)**, <http://www.Strategicplanning.com>
58. Valentino Piana (2001), **economics web institute**, <https://ieonline.microsoft.com>.
59. <http://www.investopedia.com/terms/c/cili.asp>
60. www.wikipedia.org

